

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego

**MONITOROWANIE PROBLEMU
NARKOTYKÓW I NARKOMANII
NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO
W 2012 ROKU**

Katowice, 2013 rok

I. WPROWADZENIE

Zadania z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii realizowane są w województwie śląskim w ramach *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016*, który został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą Nr IV/5/2/2011 z dnia 14 lutego 2011 roku. Dokument został opracowany jako program operacyjny *Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020*.

Program przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016 jest realizowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego we współpracy z podmiotami prowadzącymi działania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii na rzecz mieszkańców województwa śląskiego.

Zadania podejmowane w województwie śląskim w 2012 roku w ramach *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011-2016* służyły realizacji jego misji czyli **podejmowaniu, wzmocnieniu i inspirowaniu działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii w województwie śląskim**.

Misja *Programu* realizowana była poprzez działania wskazane w celach operacyjnych:

- 1. Wzmocnienie lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii na rzecz mieszkańców województwa śląskiego.**
- 2. Wzmocnienie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków.**
- 3. Prowadzenie badań i monitoring problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych.**

Raport składa się z następujących części: w pierwszej zawarto informacje ogólne na temat *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016* oraz wybranych elementów sytuacji demograficznej województwa śląskiego, druga część podejmuje charakterystykę zjawiska narkomanii na terenie województwa, trzecia część prezentuje działania zrealizowane w 2012 roku w województwie w omawianym obszarze, czwarta część są to rekomendacje prowadzonych działań, piątą stanowi bibliografia.

Przygotowane opracowanie zostało przygotowane w oparciu o dane zawarte w *Raporcie z wykonania w 2012 roku Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011-2016*, przyjętym przez Zarząd Województwa Śląskiego Uchwałą nr 610/243/IV/2013 z dnia 21 marca 2013 roku oraz o wyniki badań i dane statystyczne zgromadzone z różnych instytucji, w tym z Państwowego Zakładu Higieny, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach.

WYBRANE ELEMENTY SYTUACJI DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO¹

Powierzchnia województwa śląskiego wynosiła na koniec 2010 roku 12 333 km², co stanowiło 3,9% powierzchni kraju. Pod względem terytorialnym region klasyfikował się na 14 miejscu spośród wszystkich województw w Polsce. Region składa się ze 167 gmin, w tym 49 miejskich, 22 miejsko-wiejskich oraz 96 wiejskich. Gminy te tworzą 36 powiatów, w tym 19 grodzkich (miasta na prawach powiatu) oraz 17 ziemskich. Województwo śląskie jest jedynym województwem w Polsce, w którym jest więcej powiatów grodzkich niż powiatów ziemskich.

Zgodnie z danymi pochodzącymi z *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011*, według stanu na dzień 31 marca 2011 r., województwo śląskie zamieszkiwało 4 617 000 osób, co stanowiło 12,0 % ludności kraju. Pod względem liczby mieszkańców zajmowało ono drugie miejsce w Polsce (zaraz po województwie mazowieckim).

Znaczna liczba ludności skoncentrowana na stosunkowo niedużym obszarze skutkuje dużą gęstością zaludnienia. W 2010 roku wynosiła ona 376 osób/km² i była najwyższa spośród wszystkich województw w Polsce. Dla porównania wartość tego wskaźnika dla całego kraju kształtowała się na poziomie 122 osób/km².

Na koniec 2010 roku tereny miejskie zamieszkiwało 3 613 684 osób (78,0 % ludności), natomiast tereny wiejskie 1 022 198 osób (22,0 % ludności). Wysoki udział ludności zamieszkującej miasta, który jest najwyższy w kraju (średnia dla Polski to 60,9 %), jest cechą charakterystyczną województwa śląskiego, wyraźnie odróżniającą je od pozostałych regionów. Obserwowany jest systematyczny spadek odsetka ludności miejskiej – między 2009 a 2010 rokiem o 0,1 punktu proc., natomiast w latach 2000-2010 o 1,2 punktu proc.

Ważnym czynnikiem mającym wpływ na politykę społeczną jest struktura ludności według ekonomicznych grup wieku. W województwie śląskim w 2010 roku udział osób w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) wynosił 17,2% (Polska–18,7%). Na przestrzeni lat 2000-2010 daje się zauważyć znaczący spadek zarówno liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, jak i zmniejszenie się udziału tej kategorii w strukturze ludności. Liczebność kategorii wiekowej 0-17 lat spadła w tym okresie o 284 326 osób. W województwie śląskim w 2010 roku udział osób w wieku produkcyjnym (18-59/64 lat) kształtował się na poziomie 65,2% (Polska – 64,4%). W latach 2000-2010 zarówno liczba osób w wieku produkcyjnym, nieznacznie wzrosła - z 3 003 302 do 3 020 585. W 2010 roku odsetek osób w wieku emerytalnym

---

¹ Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo Śląskie 2012, Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, czerwiec 2012, s.15-16.

(60+/65+ lat) osiągnął w województwie śląskim poziom 17,7% (Polska – 16,9%). W ciągu ostatniej dekady nastąpił znaczny wzrost liczby osób w wieku poprodukcyjnym.

II. OPIS SYTUACJI, EPIDEMIOLOGIA, CHARAKTERYSTYKA ZJAWISKA NARKOMANII NA TERENIE WOJEWÓDZTWA

1. UŻYWANIE NARKOTYKÓW

Informacji dotyczących skali zjawiska używania nielegalnych substancji psychoaktywnych dostarczają dane zawierające informacje o kontakcie respondentów z substancjami psychoaktywnymi w ciągu trzydziestu dni przed badaniem (wskaźniki używania bieżącego), ostatnich dwunastu miesięcy (używania ostatniego) oraz kiedykolwiek w życiu (wskaźnik eksperymentowania z narkotykami). Osoby, które zadeklarowały używanie narkotyków w ciągu ostatnich 12 miesięcy, określamy jako okazjonalnych użytkowników narkotyków, a te które przyznały się do kontaktu z narkotykiem kiedykolwiek w życiu – eksperymentującymi z substancjami psychoaktywnymi.

Badania przeprowadzone w województwie śląskim wśród mieszkańców w wieku 15-64 lat² wskazują, że najbardziej popularną substancją wśród respondentów jest marihuana i haszysz. Do kontaktów z tą substancją kiedykolwiek w życiu przyznało się 14,7% badanych. Pozostałe substancje charakteryzuje o znacznie niższy poziom rozpowszechnienia używania. Na drugim miejscu pod względem rozpowszechnienia odnotowujemy sterydy anaboliczne. Podobna grupa osób zadeklarowała kontakt z ecstazy oraz amfetaminą. Znacznie mniej respondentów próbowało LSD – 2,0%.

W przypadku używania narkotyków w ciągu ostatniego roku, do okazjonalnych użytkowników marihuany i haszyszu zaliczymy niespełna 5% respondentów. Na drugim miejscu jest konsumpcja amfetaminy, ecstazy zażywało 1,4% respondentów. Rozpowszechnienie używania pozostałych substancji było na poziomie poniżej 1,0%.

---

²A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, Warszawa 2011, s. 39-40

Badania ankietowe na temat problemu używania substancji psychoaktywnych (narkotyków i alkoholu) oraz opinii i przekonań w tym zakresie zrealizowane zostały na zlecenie Województwa Śląskiego w listopadzie i grudniu 2010r. Badania przeprowadzono metodą wywiadów kwestionariuszowych, objęto nimi próbę 509 mieszkańców województwa śląskiego w wieku 15-64 lat. Badanie było częścią wspólnego przedsięwzięcia, zrealizowanego w oparciu o porozumienie z Krajowym Biurem ds. Przeciwdziałania Narkomanii, które objęło próbę ogólnopolską oraz 8 prób wojewódzkich, w tym próbę dla województwa śląskiego.

Analizując używanie bieżące (ostatnie 30 dni), 2,4% respondentów zadeklarowało używanie marihuany i haszyszu, a amfetaminy - 0,7%. Do konsumpcji pozostałych substancji psychoaktywnych przyznało się nie więcej niż 0,5% respondentów.

W 2010 roku respondenci po raz pierwszy zostali zapytani o używanie metadonu. Nikt nie przyznał się do kontaktu z tą substancją podobnie jak do używania GHB i heroiny.

Używanie substancji psychoaktywnych kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i w czasie ostatnich 30 dni (%).

Wyszczególnienie	Kiedykolwiek w życiu	W czasie ostatnich 12 miesięcy	W czasie ostatnich 30 dni
Marihuana lub haszysz	14,7	4,9	2,4
LSD	2,0	0,3	-
Amfetamina	3,1	1,6	0,7
Grzyby halucynogenne	1,6	-	-
Ecstasy	3,5	1,4	0,2
Crack	0,4	-	-
Kokaina	1,8	0,7	0,5
Heroina	-	-	-
"Kompot"	1,0	0,3	-
GHB	-	-	-
Sterydy anaboliczne	4,0	0,5	-
Substancje wziewne	2,9	0,3	0,5
Inne	0,4	0,4	-

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie: A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, Warszawa 2011, s. 40.

Najwyższe odsetki użytkowników marihuany i haszyszu odnotowano w grupie wiekowej 15-24 lata, w której to prawie co trzeci respondent sięgał po przetwory konopi (31,3%), a wśród osób w wieku 25-34 – prawie co czwarty (22,4%). Poziom używania amfetaminy był podobny w tych dwóch grupach wiekowych. Eksperymenty z ecstasy, kokainą oraz sterydami anabolicznymi były najczęstsze w grupie 25-34-latków. Analizując starsze grupy wiekowe (ponad 34 lata) widać, że tylko w przypadku przetworów konopi odnotowujemy częstsze sięganie po substancje psychoaktywne. Kontakt z marihuaną lub haszyszem miał co dziesiąty badany w wieku 35-44 lat. Pojedyncze osoby badane w wieku ponad 34 lata deklarowały kontakt z innymi substancjami psychoaktywnymi.

Porównanie wyników badań prowadzonych w różnych latach w województwie śląskim w ramach programu ESPAD³ wskazuje na występowanie odmiennych trendów dotyczących eksperymentowania ze środkami psychoaktywnymi w zależności od rodzaju substancji.

³ W ramach "Europejskiego Programu Badań Ankietowych w Szkołach" (ESPAD) Samorząd Województwa Śląskiego co cztery lata realizuje badania na temat używania substancji psychoaktywnych przez młodzież województwa śląskiego. Celem tych badań jest określenie rozmiarów oraz trendów używania narkotyków

W 2007 roku, zarówno wśród gimnazjalistów jak również wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych, nastąpił wyraźny spadek odsetka młodzieży deklarującej używanie przetworów konopi. W młodszej grupie odsetek osób eksperymentujących spadł jednak znacznie bardziej (o 8,5%). W 2011 roku w województwie śląskim odznaczony został wzrost odsetka uczniów w obu grupach wiekowych sięgających po marihuanę lub haszysz. Jak wynika z badań, w 2011 roku niemal dwukrotnie wzrósł odsetek uczniów trzecich klas gimnazjum, którzy kiedykolwiek używali amfetaminy. Wzrosło również rozpowszechnienie doświadczeń z ecstazy, kokainą, LSD lub innymi halucynogenami. Spadł natomiast odsetek gimnazjalistów eksperymentujących z substancjami wziewnymi. W porównaniu do wyników ogólnopolskich, odsetek uczniów trzecich klas gimnazjum pozostaje, za wyjątkiem leków uspokajających i nasennych, nieznacznie wyższy niż obserwowany w kraju.

W przypadku uczniów klas drugich szkół ponadgimnazjalnych odnotowano spadek odsetka osób sięgających po leki uspokajające lub nasenne, substancje wziewne, amfetaminę, ecstazy, sterydy anaboliczne i crack. Jednocześnie zauważyć można stabilizację używania LSD lub innych substancji halucynogennych, kokainy i heroiny. Ponadto odsetki notowane w województwie w 2011 roku znajdują się na podobnym poziomie jak w skali kraju⁴.

2. PROBLEMOWE UŻYWANIE NARKOTYKÓW ORAZ KONSEKWENCJE ZDROWOTNE I SPOŁECZNE.

Analizując zagadnienia związane z zażywaniem narkotyków, ważnym punktem odniesienia jest zdrowie, zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym. Wskazanie zależności pomiędzy zdrowiem a zażywaniem substancji psychoaktywnych jest kwestią złożoną.

Przyjmowanie środków odurzających w iniekcjach powoduje zwiększone ryzyko zakażenia wirusem HIV oraz wirusowym zapaleniem wątroby typu B i C. Zagrożenie zakażeniem wirusem HIV w szczególny sposób dotyczy osób przyjmujących nielegalne środki odurzające drogą iniekcji, ponieważ dzielenie się igłami i strzykawkami, chociaż znacznie rzadsze niż niegdyś, nie zostało do końca wyeliminowane. Zakażenie często przenosi się wśród osób

---

i innych substancji psychoaktywnych przez młodzież, a także identyfikacja czynników sprzyjających sięganiu po te substancje. Badania niniejsze w województwie śląskim były realizowane w 2004, 2007 i 2011 roku. Badaniami objęto młodzież trzecich klas gimnazjum i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Ich wyniki przedstawiono w raportach pn. "Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2004 roku", "Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim ESPAD 2007" oraz „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r.”

⁴ K. Charzyńska, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r.*, Warszawa 2011, s. 54.

używających wspólnych igieł i strzykawek do podawania sobie narkotyków, jeśli w grupie znajduje się osoba zakażona HIV. Często, przez długi okres czasu, może być ona nieświadoma tego faktu.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2012 roku zgłoszono 1 019 nowo wykrytych zakażeń HIV, 144 zachorowania na AIDS oraz 49 zgonów osób chorych na AIDS. Zgłoszenia te napłynęły i zostały zweryfikowane w 2012 roku (weryfikacja obejmuje wykluczenie powtórnych zgłoszeń tego samego przypadku oraz ustalenie spełnienia kryteriów definicji stosowanej do celów nadzoru epidemiologicznego).

Spośród zgłoszonych w 2012 roku 144 zachorowań na AIDS, jedynie 98 przypadków rozpoznano w roku 2012. Pozostałe zgłoszenia dotyczyły osób, u których AIDS rozpoznano w latach wcześniejszych, czyli w 2011 roku - 37 przypadków, 2010 roku - 2 przypadki, 2009 roku - 1 przypadek, 2008 roku - 1 przypadek, 2007 roku - 2 przypadki oraz po jednym przypadku w latach: 2009, 2008, 2006, 2002, 1997.

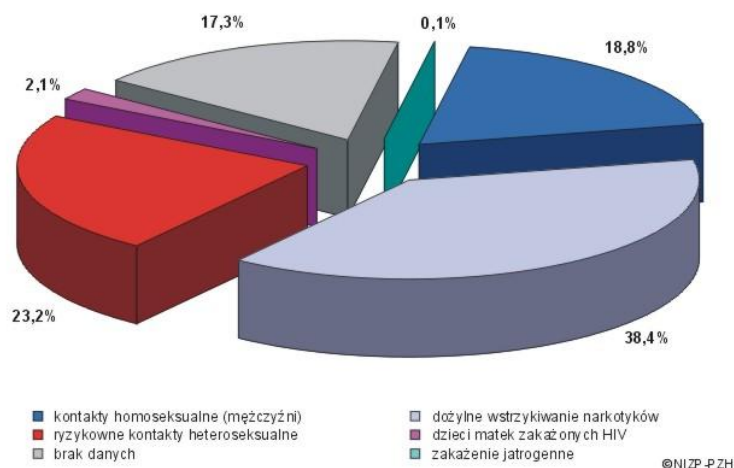
Spośród 1 019 zarejestrowanych w 2012 roku nowo wykrytych zakażeń HIV, tylko 852 przypadki były rozpoznane w roku 2012. Pozostałe przypadki były rozpoznane w nasypujących latach w roku 2011 - 135, w 2010 - 29 oraz po jednym przypadku w roku 2009 i 1990. W jednym przypadku brak jest dokładnej daty rozpoznania zakażenia HIV. W porównaniu do lat ubiegłych, wciąż utrzymuje się wysoki odsetek zgłoszeń, w których nie podano prawdopodobnej drogi zakażenia (60,6%).

Od wdrożenia badań w 1985 roku do 31 grudnia 2012 roku stwierdzono zakażenie HIV u 16 314 obywateli Polski i u osób innego obywatelstwa przebywających na terenie Polski. Wśród ogółu zarejestrowanych, zakażonych było co najmniej 5 946 zakażonych w związku z używaniem narkotyków, 1 099 zakażonych poprzez kontakt heteroseksualny oraz 1 590 poprzez kontakt seksualny pomiędzy mężczyznami. Ogółem odnotowano 2 848 zachorowań na AIDS. W tym czasie 1 185 chorych zmarło. Zachorowania na AIDS rozpoznane w latach 2007-2012 według grupy ryzyka przedstawia wykres poniżej⁵.

---

⁵ M. Rosińska, M. Niedźwiedzka, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w 2012 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.

Zachorowania na AIDS rozpoznane w latach 2007-2012 według grupy ryzyka (%)

Źródło: *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.

W 2011 roku w województwie śląskim zgłoszono 171 nowo wykrytych zakażeń HIV, 29 zachorowań na AIDS oraz 5 zgonów osób chorych na AIDS⁶. Natomiast w 2012 roku zarejestrowanych zostało 120 przypadków zakażeń wirusem HIV i co należy szczególne zaznaczyć nie stwierdzono zachorowań na AIDS oraz nie stwierdzono zgonów osób chorych na AIDS⁷. Średnia roczna liczba nowo wykrywanych zakażeń HIV w latach 2007 – 2012 w województwie śląskim wyniosła 1,9. Najwyższa średnia roczna liczba nowo wykrywanych zakażeń HIV w omawianym okresie występowała w województwie mazowieckim (4,1), natomiast najmniejsza w podkarpackim i świętokrzyskim – 0,8. Średnia roczna zapadalność na AIDS w latach 2007 – 2012 w województwie śląskim wyniosła 0,4. Najwyższa średnia roczna zapadalność na AIDS w tym czasie była w województwie dolnośląskim (1,2). Szczegółowe dane na powyższy temat przedstawiają mapy poniżej.

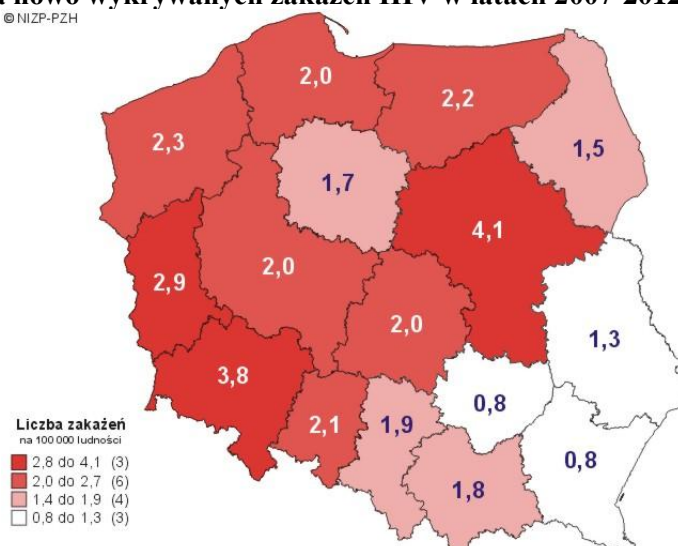
⁶ Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.

⁷ M. Rosińska, M. Niedźwiedzka, *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w 2012 roku*.....op. cit.

Średnia roczna liczba nowo wykrywanych zakażeń HIV w latach 2007-2012 według województw.

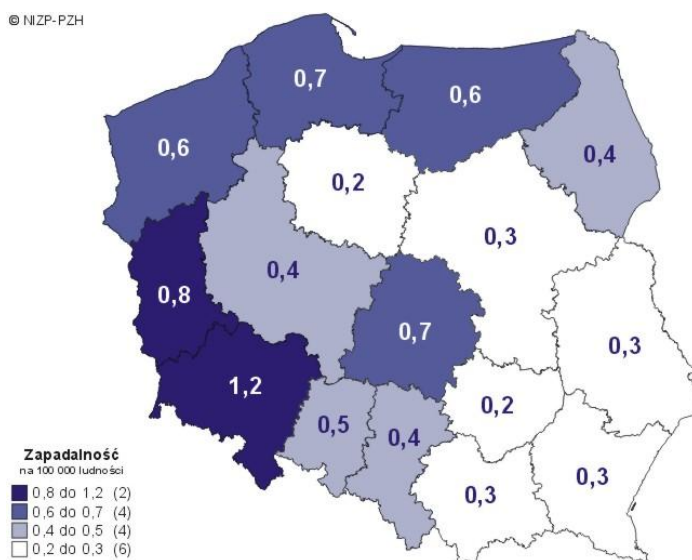
© NIZP-PZH

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.

Średnia roczna zapadalność na AIDS w latach 2007-2012 według województw

© NIZP-PZH

Źródło: Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.

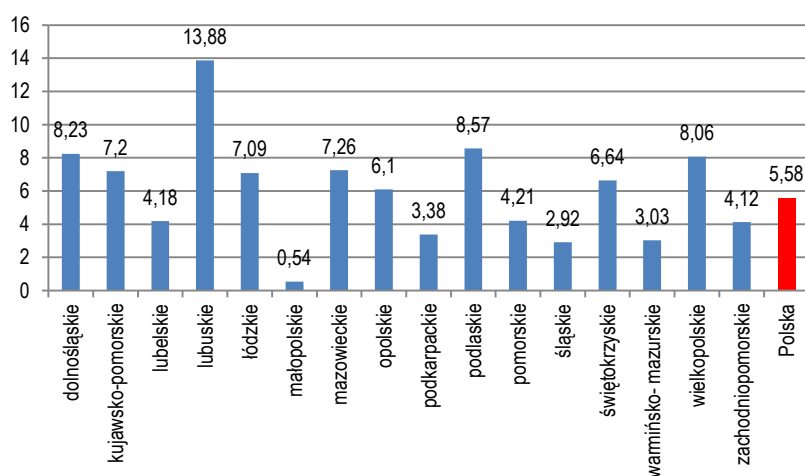
Wirusowe zapalenie wątroby typu C (WZW C) stanowi także poważny problem epidemiologiczny. Zakażenie wirusem zapalenia wątroby typu C przenoszone jest, podobnie jak zakażenie wirusem typu B, najczęściej z krwią i płynami ustrojowymi przy uszkodzeniu tkanek.

Wirusowe zapalenie wątroby typu C zostało uznane przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) za jedno z największych światowych zagrożeń epidemiologicznych. Ogółem szacuje się, że na świecie zakażone może być 3% populacji, a w Polsce ponad 700 tysięcy osób⁸.

⁸ www.wzwc.pl.

Zapadalność na WZW C narastała w Polsce od początku oddzielnej rejestracji tego zakażenia w 1997 roku, w którym wyniosła 2,58 na 100 tys. ludności do 7,85 w 2005 roku. W kolejnych latach odnotowano spadek zapadalności. W 2009 roku zapadalność na wirusowe zapalenie wątroby typu C na 100 tys. mieszkańców w województwie śląskim była mniejsza niż średnio w kraju i wynosiła 4,07⁹. W 2011 roku zapadalność na tę chorobę na 100 tys. mieszkańców województwa, podobnie jak w roku 2009 i 2010¹⁰, była mniejsza niż średnio w kraju i wynosiła 2,92. Zapadalność na wirusowe zapalenie wątroby typu C według województw i w kraju w 2011 roku na 100 tys. mieszkańców przedstawia wykres poniżej¹¹.

Zapadalność na wirusowe zapalenie wątroby typu C według województw i w kraju w 2011 roku na 100 tys. mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie *Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2011 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, Warszawa 2012, s. 79.

Narkomania to problem medyczny, społeczny i kulturowy, postrzegany jako jednostka chorobowa o niebywale złożonym charakterze. Złożoność problemu potęgują w tym przypadku również komplikacje prawne związane z narkotykami.

Leczenie osób uzależnionych od środków psychoaktywnych w Polsce przebiega w trzech etapach. Pierwszy etap polega na detoksykacji osoby uzależnionej i może trwać kilka tygodni. Jest ona wstępem do dalszego leczenia. Drugi etap przebiegać może w formie

⁹ M. Czarkowski, A. Zieliński, M. Rosińska, *Zachorowania na choroby zakaźne*, W: *Sytuacja zdrowotna ludności Polski*, praca zbiorowa, red. B. Wojtyński, P. Goryński, Warszawa 2008, s.146-147.

¹⁰ *Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2010 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, Warszawa 2011, s. 78.

¹¹ *Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2011 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, Warszawa 2012, s. 79.

ambulatoryjnej lub stacjonarnej. Ostatnie stadium polega na readaptacji społecznej, która prowadzona jest w warunkach otwartych¹².

Detoksykację narkotykową stosuje się m.in. w celu zmniejszenia lub złagodzenia objawów odstawienia narkotyków, jednocześnie pomagając uzależnionemu indywidualnie dostosować się do życia bez narkotyków. Oddziały/pododdziały detoksykacyjne prowadzą głównie leczenie opioidowych zespołów abstyntenckich, w przypadku których podstawowymi formami pomocy jest leczenie objawowe, leczenie lekami z grupy narkotyków (np. metadon, buprenorfina) oraz leczenie przyczynowe (np. klonidyna)¹³. Oddziały detoksykacji od narkotyków i substancji psychoaktywnych w województwie w zakładach psychiatrycznych w 2011 roku dysponowały 6 łózkami¹⁴.

Do placówek ambulatoryjnych zalicza się poradnie i punkty konsultacyjne należące do publicznej służby zdrowia oraz organizacji pozarządowych, które są miejscami pierwszego kontaktu dla osób używających narkotyków oraz ich rodzin¹⁵. W 2011 roku w województwie śląskim funkcjonowały 264 jednostki lecznictwa ambulatoryjnego dla osób z zaburzeniami psychicznymi, osób uzależnionych od alkoholu oraz innych środków psychoaktywnych (2010 rok – 242). Wśród wszystkich jednostek było: 165 poradni zdrowia psychicznego (2010 roku – 151), 19 poradni zdrowia psychicznego dla dzieci i młodzieży (2010 roku – 20), 48 poradni odwykowych – alkoholowych (2010 roku – 41), 12 poradni profilaktyki, leczenia i rehabilitacji osób uzależnionych od substancji psychoaktywnych (2010 rok – 11) oraz 20 poradni psychologicznych (2010 rok – 19).

W 2011 roku w poradniach specjalistycznych związanych z profilaktyką, leczeniem i rehabilitacją uzależnień z powodu zaburzeń spowodowanych używaniem środków psychoaktywnych w województwie śląskim leczyło się 3 426 osób (2010 roku – 3 475). Pacjenci pierwszorazowi stanowili aż 53,1% leczonych ogółem. Główną przyczyną leczenia pacjentów były zaburzenia zachowania spowodowane naprzemiennym przyjmowaniem kilku substancji psychoaktywnych (53,6%). Mężczyźni częściej niż kobiety leczyli się z powodu

---

¹² Z. Juczyński, *Narkomania. Podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*, Warszawa 2005, s. 112-113.

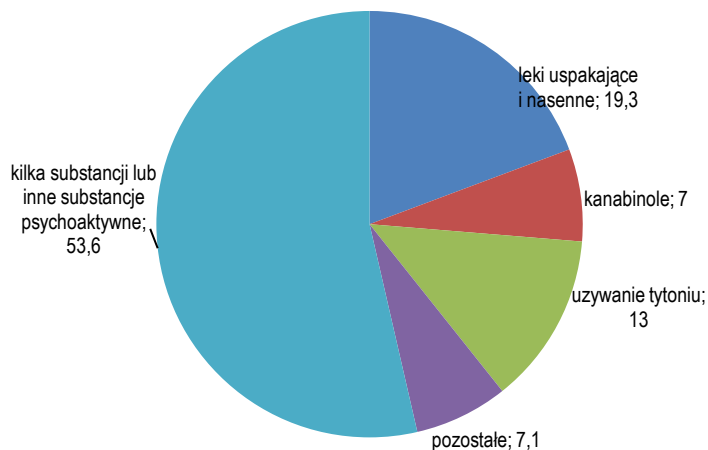
¹³ D. Chojecki, E. Sokołowska, *System leczenia uzależnień od narkotyków: zapotrzebowanie i dostępność*, W: *Raport Krajowy 2009. Sytuacja narkotykowa w Polsce*, red. P. Jabłoński, B. Bukowska, A. Malczewski, Warszawa 2009, s. 59

¹⁴ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Raport o stanie zdrowia mieszkańców Województwa Śląskiego 2011*, Katowice 2012, s. 53.

¹⁵ P. Karpowicz, *Narkotyki. Jak pomóc człowiekowi i jego rodzinie? Duchowe aspekty leczenia uzależnienia*, Białystok, 2009, s. 60

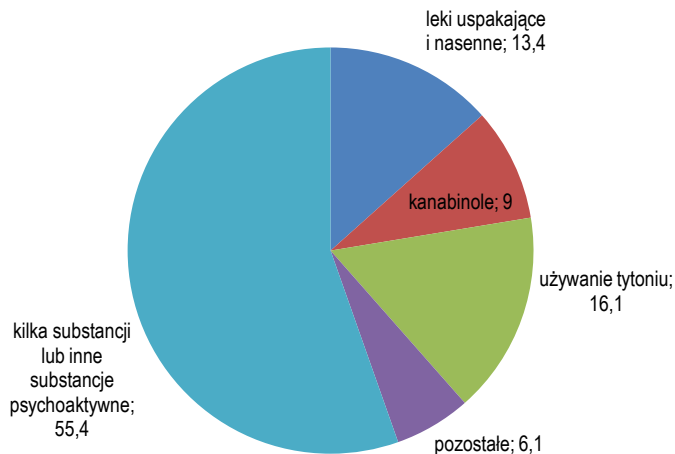
zaburzeń spowodowanych używaniem środków psychoaktywnych. Mężczyźni stanowili 66,5% ogółu leczonych, podczas gdy kobiety 33,5%¹⁶.

Struktura leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej w 2011 roku ogółem (%)

Źródło: Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2011 roku*, s. 9, Katowice, 2012.

Struktura leczonych po raz pierwszy z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej w 2011 roku (%)

Źródło: Ibidem.

W 2011 roku w województwie śląskim dominującą grupę pacjentów stanowiły osoby w wieku od 30-64 lata (47,4%), a następnie osoby w wieku od 19-29 lat (39,8%). Podobna tendencja dotyczy osób leczonych po raz pierwszy, w przeciwieństwie do roku poprzedniego,

¹⁶ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2010 roku*, s. 8, Katowice 2011 oraz *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2011 roku*, s. 8, Katowice 2012 www.katowice.uw.gov.pl.

kiedy najsilniej reprezentowaną kategorią wiekową pacjentów pierwszorazowych była kategoria 19-29 lat.

Struktura leczonych z zaburzeniami spowodowanymi używaniem środków psychoaktywnych według wieku w jednostkach psychiatrycznej opieki ambulatoryjnej (%) w 2011r.

Grupy wiekowe	Leczeni ogółem		W tym: leczeni po raz pierwszy	
	2010	2011	2010	2011
0-18	8,9	7,9	12,1	10,9
19-29	39,8	39,8	44,1	40,8
30-64	47,5	47,5	40,8	45,0
65 lat i więcej	4,0	4,8	3,0	3,3

Źródło: Ibidem.

Leczenie osób uzależnionych od narkotyków, odbywa się również w warunkach ośrodków stacjonarnych. W województwie śląskim w okresie od 2000 roku do 2011 roku liczba stacjonarnych ośrodków rehabilitacyjnych dla osób uzależnionych od środków psychoaktywnych zmniejszyła się z 9 zakładów do 7. W 2011 roku liczba łóżek w powyższych ośrodkach wynosiła 211 i była nieco wyższa niż rok wcześniej (2010 rok – 199)¹⁷. W omawianym czasie, w ośrodkach leczyło się 679 osób. Średnia długość pobytu pacjenta wynosiła 99,6 dnia.

Istotnym działaniem w procesie wychodzenia z uzależnienia jest udział w programach redukcji szkód, które obejmują zorganizowane działania na rzecz ograniczenia następstw zdrowotnych zażywania narkotyków¹⁸. Obejmują one m.in. leczenie substytucyjne uzależnienia od opiatów oraz programy wymiany igieł i strzykawek. Substytucja lekowa w Polsce jest mało dostępna. Na terenie województwa śląskiego od kilku lat działa jeden program leczenia substytucyjnego realizowany w formie ambulatoryjnej w Poradni Terapii Uzależnień od Substancji Psychoaktywnych i Współuzależnień Szpitala Specjalistycznego w Chorzowie.

Osoby, które w wyniku narkomanii wykazują zaburzenia adaptacji do środowiska mają możliwość udziału w programach postrehabilitacyjnych. Programy te przeznaczone są przede wszystkim dla osób, które przebyły cykl terapeutyczny w ośrodkach leczenia stacjonarnego lub terapię w warunkach ambulatoryjnych. Prowadzi się je głównie w hostelach, mieszkaniach

¹⁷ Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Stacjonarna opieka zdrowotna w województwie śląskim w 2011 roku*, s. 51, Katowice 2012 www.katowice.uw.gov.pl.

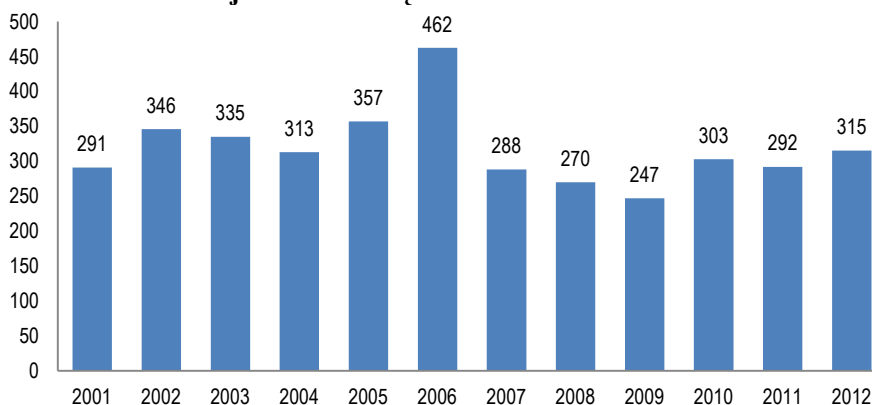
¹⁸ M. Jędrzejko, K. Piórkowska, *Leksykon narkomanii*, Pułtusk 2004, s. 158-159.

readaptacyjnych, a także w placówkach ambulatoryjnych¹⁹. W województwie śląskim mieszkania takie prowadzi Stowarzyszenie Promocji Zdrowia i Trzeźwego Stylu Życia w Pławniowicach. Dysponuje ono ok. 20 miejscami. Warunkiem przebywania w takim miejscu jest utrzymywanie abstynencji od środków psychoaktywnych oraz podjęcie aktywności zawodowej. Programy oferują możliwość uczestnictwa w terapii indywidualnej lub grupowej, uczestniczenia w kursach zwiększających szanse na rynku pracy, jak również opiekę terapeutyczną na miejscu w formie grupy wsparcia prowadzonej raz w tygodniu przez specjalistę terapii uzależnień. Okres pobytu w mieszkaniu wynosi 1 rok, z możliwością przedłużenia w uzasadnionych okolicznościach.

Osoby dotknięte problemem narkotykowym – zażywający oraz członkowie ich rodzin, doznają licznych przejawów niechęci i wrogości od innych członków społeczeństwa. Doświadczenia takie sprzyjają wzmocnieniu procesu marginalizacji. Marginalizacja społeczna nie zawsze jest efektem używania narkotyków, bywa czasami podłożem do rozpoczęcia używania. Najtrudniejsza jest sytuacja życiowa osób używających narkotyków w iniekcjach, szczególnie uzależnionych od opiatów. Jednak należy zaznaczyć, że problemowi użytkownicy narkotyków to również osoby posiadające dochody z wykonywanej pracy, mające rodziny, mieszkania etc.

Liczby rodzin, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej udzielone z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2001-2012 przedstawia wykres poniżej.

Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia pomocy społecznej udzielone z powodu narkomanii w województwie śląskim w latach 2001-2012

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie *Sprawozdań rocznych z udzielanych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl.

¹⁹ D. Chojecki, *Korelaty społeczne i readaptacja w: Raport Krajowy 2009. Sytuacja narkotykowa w Polsce*, praca zbiorowa, red. Dr P. Jabłoński, B. Bukowska, A. Malczewski - Warszawa, 2009, s. 91-92

W 2011 roku pomocą społeczną z powodu narkomanii objęto w województwie śląskim 292 rodziny, w tym 510 osób (2010 r. - 303 rodziny, w tym 533 osób), zamieszkujących głównie duże miasta²⁰. Natomiast w 2012 roku nastąpiło nieznaczne zwiększenie liczby rodzin, którym udzielono wsparcia z tego tytułu do 315 (w tym 549 osób w rodzinach)²¹.

3. POSTAWY SPOŁECZNE WOBEC PROBLEMU NARKOMANII

Przyzwolenie na używanie narkotyków znajduje odzwierciedlenie w ocenie postaw społecznych względem ich używania. W ramach badania przeprowadzonego w 2010 roku²² w województwie śląskim zapytano respondentów o ich przyzwolenie na używanie marihuany oraz heroiny²³. Jak wynika z uzyskanych danych, ponad 84% respondentów nie deklaruje przyzwolenia na używanie marihuany, z czego ponad 71% zdecydowanie się temu sprzeciwia. Zgodę na używanie marihuany deklaruje 6,2% respondentów, natomiast postawę obojętną ponad 1/10.

Społeczne przyzwolenie na używanie marihuany – rozkład odpowiedzi na stwierdzenie

„Używanie marihuany powinno być dozwolone” (%)

Wyszczególnienie	Odsetki respondentów
Zdecydowanie się zgadzam	3,6
Raczej się zgadzam	2,6
Ani się zgadzam, ani się nie zgadzam	4,4
Raczej się nie zgadzam	10,9
Zdecydowanie się nie zgadzam	71,5
Trudno powiedzieć	6,9

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, op. cit., s. 80-81.

Wśród ankietowanych przyzwolenie na używanie heroiny jest niskie. Zdecydowanie negatywną postawę zaprezentowała większość respondentów. Społeczne przyzwolenie na używanie heroiny przedstawia tabela poniżej.

²⁰ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za okres I-XII 2010 roku*.

²¹ Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za okres I-XII 2010 roku, I-XII 2011 roku oraz I-XII 2012 roku*.

²² A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, Warszawa 2011, s. 80-81, raport wykonany na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego.

²³ Substancje te zostały dobrane w sposób celowy, tzn. marihuana, której najczęściej dotyczą postulaty ruchów liberalizacyjnych i która przez część społeczeństwa uznawana jest za tzw. „narkotyk lekki” oraz heroina, posiadająca zdecydowanie negatywne konotacje w społecznej percepcji.

Spoleczne przyzwolenie na używanie heroiny – rozkład odpowiedzi na stwierdzenie „Używanie heroiny powinno być dozwolone” (odsetki respondentów).

Wyszczególnienie	Odsetki respondentów
Zdecydowanie się zgadzam	1,6
Raczej się zgadzam	0,3
Ani się zgadzam, ani się nie zgadzam	2,7
Raczej się nie zgadzam	5,3
Zdecydowanie się nie zgadzam	84,6
Trudno powiedzieć	5,1

Źródło: Ibidem.

Określenie obrazu użytkownika narkotyków (narkomana) w społeczności jest kluczowym elementem przy ocenie postaw wobec osób uzależnionych. Sposób postrzegania użytkowników narkotyków (narkomanów) przedstawia tabela poniżej.

Sposób postrzegania użytkowników narkotyków (narkomanów) - rozkład odpowiedzi na pytanie, kim jest przede wszystkim narkoman? (wszystkie wskazania, odsetki respondentów).

Wyszczególnienie	Odsetki respondentów
Człowiekiem chorym	91,6
Przestępcą	46,8
Człowiekiem nieszczęśliwym	61,7
Osobą mającą zły wpływ na innych	55,7
Osobą o dużej wrażliwości	21,9
Dziwakiem, człowiekiem, który wyróżnia się wyglądem, zachowaniem	37,1
Niebieskim ptakiem, pasożytem społecznym	36,6
Awanturnikiem, chuliganem	36,9
Człowiekiem, którego otoczenie nie rozumie	37,8
Człowiekiem, któremu nie powiodło się w życiu	47,6
Kimś innym	-

Źródło: Ibidem.

Zdecydowana większość respondentów traktuje narkomana jako osobę chorą. Ponad połowa ankietowanych uważa, że osoby uzależnione od narkotyków są ludźmi nieszczęśliwymi. Znaczny odsetek respondentów uważa, że osoby uzależnione od narkotyków mają zły wpływ na swoje otoczenie, a ponad 1/3 ankietowanych uważa, że osoby uzależnione są dziwakami, wyróżniającymi się wyglądem i zachowaniem. Ankietowani wskazali także, że narkomani to osoby, którym nie powiodło się w życiu, że są niezrozumiali przez swoje otoczenie, a także że są to przestępcy, awanturnicy i chuliganie. Wskazano także, że najwłaściwszą strategią postępowania z osobami uzależnionymi od narkotyków jest leczenie. Wynik ten jest spójny z najczęściej wskazywanym przez respondentów wizerunkiem narkomana jako osoby chorej, nieszczęśliwej oraz wymagającej pomocy.

4. DOSTĘPNOŚĆ NARKOTYKÓW

Informacji na temat dostępności poszczególnych substancji psychoaktywnych wśród mieszkańców województwa śląskiego w wieku 15-64 lat dostarczają badania przeprowadzone w 2010 roku²⁴. Zastosowano w nich pytanie dotyczące możliwości zdobycia leków uspokajających i nasennych, poszczególnych środków nielegalnych oraz „dopalaczy”. Rozkład odpowiedzi na pytanie, jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji przedstawia poniższa tabela.

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych - rozkład odpowiedzi na pytanie, jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji (odsetki respondentów)

Wyszczególnienie	Niemożliwe	Bardzo trudne	Dosyć trudne	Dosyć łatwe	Bardzo łatwe	Nie wiem	Brak danych
Leki uspokajające lub nasenne	28,9	14,8	20,1	24,3	5,8	6,1	-
Marihuana lub haszysz	41,2	12,1	12,5	16,1	7,2	10,9	-
LSD	49,8	17,4	8,1	4,7	1,6	18,4	-
Grzyby halucynogenne	50,5	16,6	9,5	4,6	1,3	17,5	-
Ecstasy	51,1	17,6	8,7	3,6	0,8	18,2	-
Amfetamina	51,4	18,0	8,6	3,3	1,5	17,2	-
Crack	52,7	19,4	7,8	1,6	0,5	18,0	-
Kokaina	52,5	19,7	8,2	1,6	0,7	17,3	-
Heroina	53,7	19,1	7,3	1,5	0,4	17,9	0,1
Sterydy anaboliczne	50,8	18,1	4,5	6,5	1,5	18,6	-
GHB	54,7	17,1	7,0	1,9	0,4	18,9	-
"Kompot"	50,8	19,5	8,8	2,2	1,3	17,4	-
Bimber	35,5	14,8	12,0	13,1	11,7	12,9	-
„Dopalacze”	39,0	9,2	6,9	24,1	11,6	9,2	-

Źródło: A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, op. cit. s. 61.

Największy odsetek respondentów jako bardzo łatwe lub dosyć łatwe wskazał zdobycie „dopalaczy” (35,7%), co trzeci respondent (30,1%) jako taką wskazał możliwość zdobycia leków uspokajających lub nasennych. W opinii badanych zdobycie łatwe jest również zdobycie przetworów konopi (23,3%).

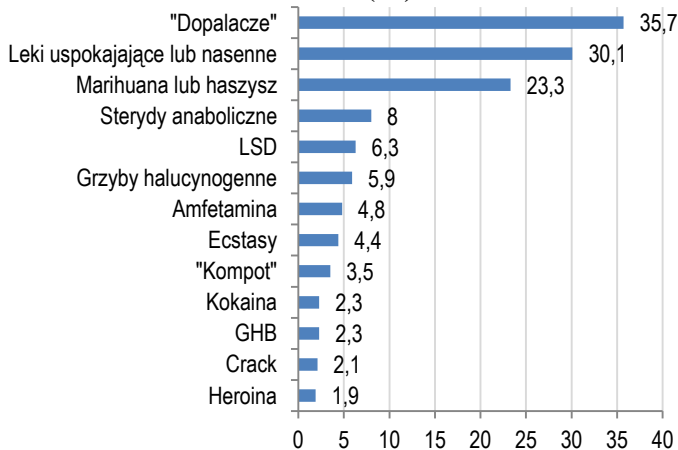
LSD, grzyby halucynogenne, ecstasy oraz amfetamina (odsetki w przedziale ok. 4% - 6%) stanowią grupę substancji zbliżoną pod względem łatwości zdobycia. Drugą grupę bardziej jednorodną pod względem łatwego dostępu stanowią: crack, kokaina, heroina, GHB

²⁴A. Malczewski, M. Kidawa, M. Struzik, *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, Warszawa 2011.

Badania ankietowe na temat problemu używania substancji psychoaktywnych (narkotyków i alkoholu) oraz opinii i przekonań w tym zakresie zrealizowane zostały na zlecenie Województwa Śląskiego w listopadzie i grudniu 2010r. Badania przeprowadzono metodą wywiadów kwestionariuszowych, objęto nimi próbę 509 mieszkańców województwa śląskiego w wieku 15-64 lat. Badanie było częścią wspólnego przedsięwzięcia, zrealizowanego w oparciu o porozumienie z Krajowym Biurem ds. Przeciwdziałania Narkomanii, które objęło próbę ogólnopolską oraz 8 prób wojewódzkich, w tym próbę dla województwa śląskiego.

oraz „kompot” (odsetki od ok. 2% do 3,5%). Ocena dostępności substancji psychoaktywnych przedstawia również wykres poniżej.

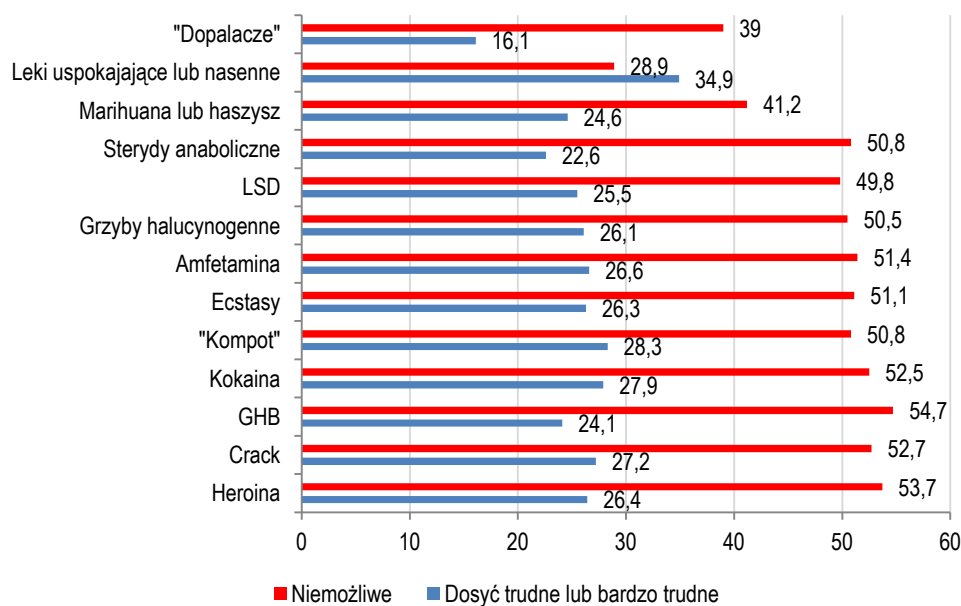
Ocena dostępności substancji psychoaktywnych jako łatwej (odpowiedzi „dosyć łatwe” lub „bardzo łatwe”) na pytanie jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji (%)

Źródło: Ibidem.

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych jako „trudnej” oraz „niemożliwej” na pytanie jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji została przedstawiona na wykresie poniżej.

Ocena dostępności substancji psychoaktywnych jako trudnej (odpowiedzi „dosyć trudne” lub „bardzo trudne”) oraz „niemożliwej” na pytanie jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji (%)

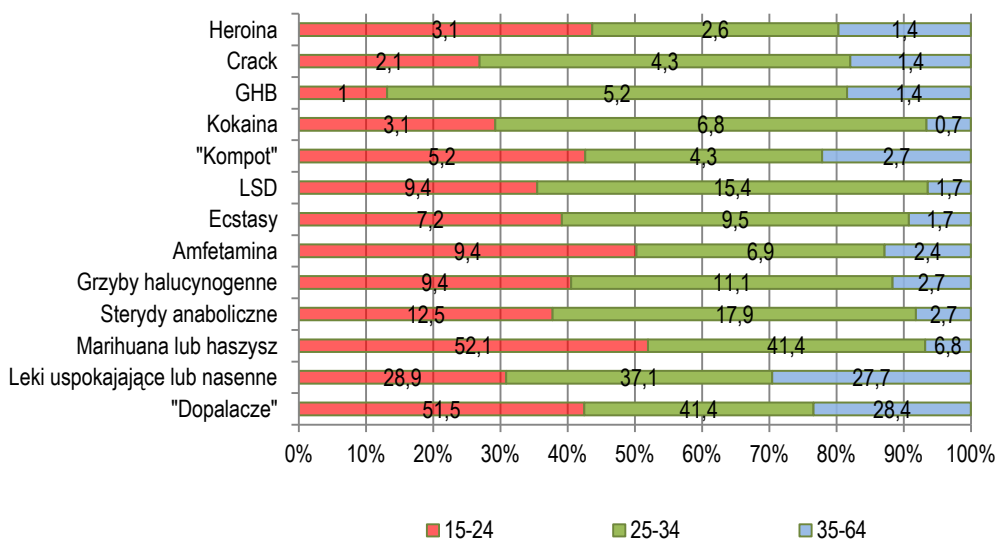

Źródło: Ibidem.

Jak wynika z powyższych danych, największy odsetek respondentów deklarował trudność lub uważał za niemożliwe zdobycie substancji nielegalnych, tj. kokainy (80,4%), heroiny (80,1%), cracku (79,9%) oraz „kompotu” (79,1%). Najniższe odsetki badanych dotyczyły marihuany lub haszyszu (65,8%). Ponadto, 60% badanych deklarowało zdobycie leków uspokajających lub nasennych jako dosyć trudne, bardzo trudne lub wręcz niemożliwe. Połowa badanych deklarowała ograniczoną dostępność „dopalaczy” (55,1% dla odpowiedzi niemożliwe, dosyć i bardzo trudne).

Wiek badanych osób wpływa również na ocenę dostępności poszczególnych substancji. Ogólnie łatwiejszą dostępność w zależności od poszczególnych substancji deklarują osoby w wieku 15-24 lata oraz 25-34 lata. Badani z młodszej grupy wiekowej częściej wskazywali na łatwiejszy dostęp do marihuany lub haszyszu, amfetaminy oraz „dopalaczy”. Osoby w wieku 25-34 lata w największym stopniu wskazywali na łatwy lub bardzo łatwy dostęp do leków uspokajających i nasennych, LSD, grzybów halucynogennych, ecstazy, cracku, kokainy, sterydów anabolicznych oraz GHB. Wśród badanych w grupie wiekowej 35-64 lata jako najłatwiej dostępne oceniane były leki uspokajające i nasenne oraz „dopalacze”.

Ocena dostępności substancji psychoaktywnej jako łatwej (odpowiedzi „łatwo” lub „bardzo łatwo” na pytanie, jak trudne byłoby zdobycie każdej z wymienionych substancji) według wieku badanych (%)

Źródło: Ibidem, s. 62.

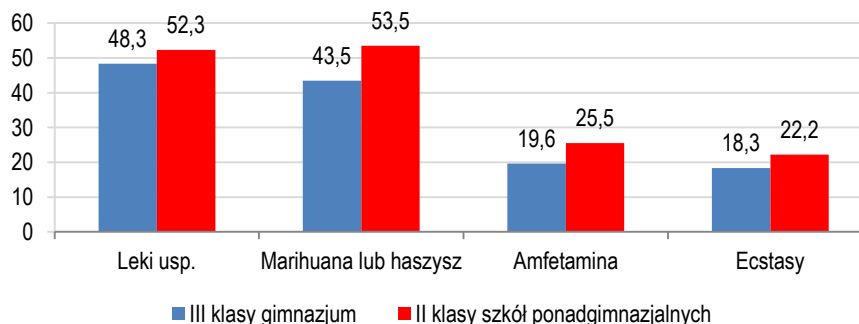
Ocena dostępności substancji psychoaktywnych jest także jednym z elementów badań realizowanych na reprezentatywnej próbie uczniów klas trzecich szkół gimnazjalnych oraz klas drugich szkół ponadgimnazjalnych w ramach „Europejskiego Programu Badań Ankietowych

w Szkołach ESPAD²⁵. Badania te, realizowane co cztery lata według wystandaryzowanej metodologii, umożliwiają porównywalność wyników uzyskanych w kolejnych edycjach badań. Zaznaczyć należy, że z uwagi na termin ostatnich badań ESPAD przeprowadzonych w województwie śląskim (październik-listopad 2011 roku), badani uczniowie są o kilka miesięcy młodszy niż uczniowie badani w skali kraju.

Według wyników powyższych badań, przeprowadzonych w 2011 roku w województwie śląskim, około połowa uczniów ocenia jako łatwy (odpowiedzi „dosyć łatwe” i „bardzo łatwe”) dostęp do leków uspokajających lub nasennych. Dla 13,7% respondentów z młodszej grupy wiekowej oraz 9,9% ze starszej grupy powyższe substancje są niemożliwe do zdobycia.

W przypadku substancji nielegalnych, najbardziej dostępną substancją jest marihuana lub haszysz, a w następnej kolejności amfetamina i ecstazy. Odsetki uczniów trzeciej klasy gimnazjum, którzy uważają za niemożliwe zdobycie nielegalnych substancji, wahają się od 18,3% w przypadku konopi indyjskich do 31,2% w przypadku amfetaminy. W klasach drugich szkół ponadgimnazjalnych badani w mniejszym odsetku niż młodszy uczniowie uznają za niemożliwe zdobycie marihuany lub haszyszu (9,3%), ecstazy (20,9%) oraz amfetaminy (22,1%).

Odsetek młodzieży w województwie śląskim III klas gimnazjum i II klas szkół ponadgimnazjalnych uznający za łatwy (odpowiedzi „dosyć łatwe” i „bardzo łatwe”) dostęp do narkotyków w 2011 roku

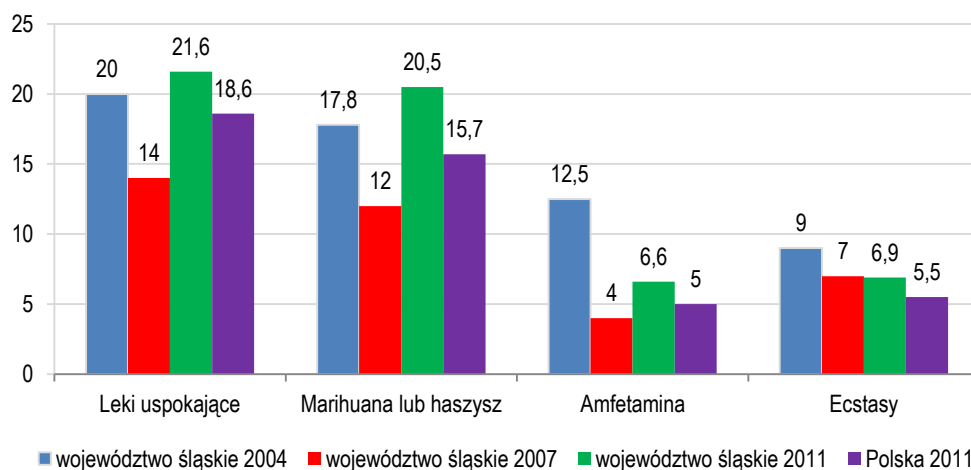

²⁵ W ramach "Europejskiego Programu Badań Ankiety w Szkołach" (ESPAD) Samorząd Województwa Śląskiego co cztery lata realizuje badania na temat używania substancji psychoaktywnych przez młodzież województwa śląskiego. Celem tych badań jest określenie rozmiarów oraz trendów używania narkotyków i innych substancji psychoaktywnych przez młodzież, a także identyfikacja czynników sprzyjających sięganiu po te substancje. Badania niniejsze w województwie śląskim były realizowane w 2004, 2007 i 2011 roku. Badaniami objęto młodzież trzecich klas gimnazjum i drugich klas szkół ponadgimnazjalnych. Ich wyniki przedstawiono w raportach pn. "Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2004 roku", "Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim ESPAD 2007" oraz „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r.”

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej na podstawie K. Charzyńska, J. Sierosławski, *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r.*, Warszawa 2011, s. 54.

Poddając analizie dane za lata 2004-2011 uzyskane w badaniach ESPAD, zauważyć można, że po spadku dostępności wszystkich substancji psychoaktywnych wśród uczniów III klas gimnazjum w latach 2004-2007, w 2011 roku nastąpił jej znaczny wzrost. Jedynie w przypadku ekstazy odsetek uczniów oceniających dostęp do tej substancji jako „bardzo łatwy” zmniejszył się nieznacznie w stosunku do 2007 roku. Ponadto, wyniki badań z 2011 roku wskazują, że dostępność do wszystkich substancji w młodszej grupie wiekowej w województwie śląskim kształtuje się wyżej niż średnio w Polsce.

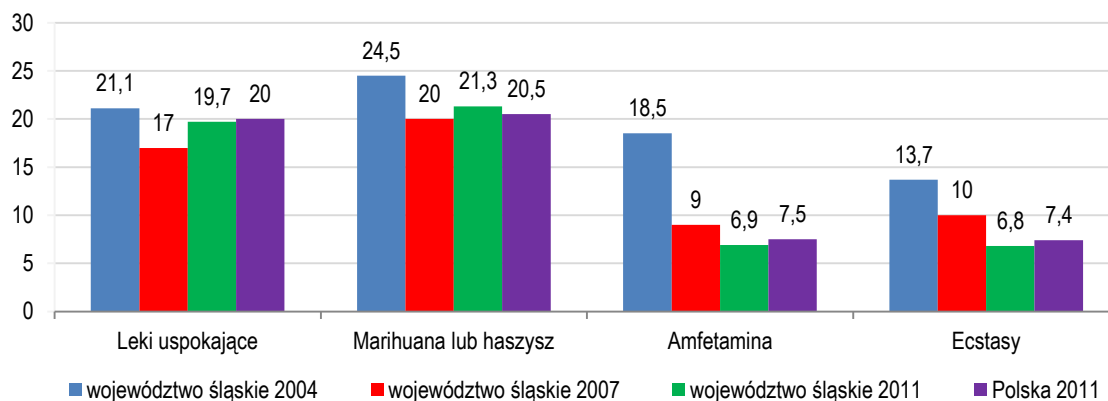
Ocena dostępności poszczególnych substancji w III klasach gimnazjum jako bardzo łatwej w latach 2004-2011 (%)

Źródło: Ibidem, s. 106.

Ponadto, warto zauważyć, że po spadku dostępności marihuany lub haszyszu w 2007 roku, wyniki kolejnych badań wskazują na nieznaczny wzrost odsetka uczniów szkół ponadgimnazjalnych oceniających dostęp do tych substancji jako „bardzo łatwy”. Co ważne, w przypadku deklarowanej dostępności do amfetaminy i ekstazy przez starszych uczniów obserwowany jest trend spadkowy. Deklarowana dostępność nielegalnych substancji w województwie śląskim nie odbiega znacząco od średniej ogólnopolskiej.

Ocena dostępności poszczególnych substancji w II klasach ponadgimnazjalnych jako bardzo łatwej w latach 2004-2011 (%)

Źródło: Ibidem.

5. OGRANICZANIE PODAŻY ²⁶

W 2012 roku na terenie województwa śląskiego nastąpił wzrost ujawnialności przestępstw dotyczących problemów związanych z narkotykami. Z danych statystycznych gromadzonych przez Wydział Wywiadu Kryminalnego Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach wynika, że stwierdzono 8 791 przestępstw (w roku 2011 zarejestrowano 8 372), co stanowi wzrost o 4,8%. W przypadku czynów nieletnich w 2012 roku ujawniono ich 4 109 (w 2011 roku – 3 034), co stanowi wzrost aż o 36,2%. Spadła natomiast nieznacznie liczba nieletnich sprawców, z 541 w 2011 roku do 525 w 2012 roku. Liczba podejrzanych dorosłych, którym przedstawiono zarzuty w 2012 roku to 3 063 osoby. Nieletni stanowią 17,1% ogółu sprawców, natomiast ich czyny 46,7% ogółu popełnionych przestępstw narkotykowych.

Przestępczość narkotykowa

Jednostka	Przestępstwa stwierdzone ogółem		Czyny karalne nieletnich		Podejrzani		Liczba nieletnich sprawców	
	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011
Będzin	341	331	199	155	88	112	12	11
Bielsko – Biała	444	420	18	65	246	262	13	35
Bieruń	52	51	8	6	28	37	4	4
Bytom	437	443	196	141	154	155	21	18
Chorzów	199	152	33	52	90	64	8	8

²⁶ Przygotowano na podstawie *Sprawozdania z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologii społecznej w województwie śląskim w 2012 roku* opracowanego przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach, Katowice 2013.

Cieszyn	315	380	139	59	167	207	30	31
Częstochowa	616	503	285	157	218	221	40	36
Dąbrowa Górnicza	611	568	462	404	122	119	18	27
Gliwice	237	357	72	179	123	153	13	35
Jastrzębie Zdrój	251	163	143	36	105	101	16	24
Jaworzno	138	241	43	51	45	95	16	16
Katowice	1005	864	551	499	297	247	22	33
Kłobuck	71	20	11	-	43	16	4	-
Lubliniec	43	76	2	2	26	44	2	2
Mikołów	165	130	105	69	48	55	6	9
Mysłowice	240	237	62	60	85	66	8	11
Myszków	124	85	50	5	47	23	6	3
Piekary Śl.	126	112	38	9	53	46	4	5
Pszczyna	175	112	87	40	47	37	17	7
Racibórz	125	106	42	23	59	64	6	11
Ruda Śl.	78	575	20	36	33	40	5	6
Rybnik	623	579	500	457	182	173	96	96
Siemianowice Śląskie	130	78	48	15	60	35	19	3
Sosnowiec	379	308	186	77	121	129	17	19
Świętochłowice	52	61	7	27	22	29	3	11
Tarnowskie Góry	326	164	92	44	109	67	24	10
Tychy	279	352	89	181	97	64	24	10
Wodzisław Śląskie	322	145	192	65	86	54	15	7
Zabrze	404	162	263	41	79	72	26	9
Zawiercie	137	190	44	41	77	110	23	21
Żory	227	128	116	15	48	49	2	9
Żywiec	119	279	6	23	58	104	5	14
Razem	8791	8372	4109	3034	3063	3050	525	541

Źródło: Sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologii społecznej w województwie śląskim w 2012 roku opracowane przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach, Katowice 2013.

Biorąc pod uwagę kwalifikację prawną przestępstw stwierdzonych z Ustawy, w 2012 roku najwięcej popełniono z:

1. art. 62 ust. 1 i 3 (posiadanie narkotyków) – 3 112 przestępstw,
2. art. 58 (udzielanie, umożliwianie, nakłanianie do zażycia) – 2 957 przestępstw,
3. art. 59 (udzielanie narkotyków w celu osiągnięcia korzyści majątkowej) – 1 599 przestępstw.

Miejscami i obiektami, gdzie najczęściej dokonywane były przestępstwa narkotykowe były:

1. ulice – 3 801 przestępstw,
2. budynki wielorodzinne – 1 466 przestępstw,
3. budynki samodzielne – 271 przestępstw,
4. parkingi samochodowe i samochody – 247 przestępstw.

W szkołach podstawowych i gimnazjach ujawniono 191 przestępstw, a w średnich i zawodowych 21. Świadczy to o tym, że szkoły w naszym województwie nie są popularnymi miejscami do dokonywania bezpośrednich transakcji narkotykowych.

Na ogólną liczbę 3 063 podejrzanych, najwięcej było osób bezrobotnych i niepracujących – 1 053, a następnie pracujących – 1 022 oraz uczniów i studentów – 944. Jako sprawców ujawniono 2 osoby poniżej 13 roku życia. Zarejestrowano również 11 sprawców – cudzoziemców, w tym 6 obywateli Republiki Czeskiej, 1 obywatel Ukrainy i 4 obywateli Wietnamu. Ponadto, policjanci ujawnili 100 nieletnich będących pod wpływem narkotyków (81 w 2011 roku).

Do jednostek Policji garnizonu śląskiego wpływały informacje o zatruciach narkotykowych wśród osób do 18 roku życia. W minionym roku odnotowano 9 zatruc spowodowanych użyciem głównie suszu niewiadomego składu i pochodzenia (10 w 2011 roku). Osoby te wymagały pomocy lekarskiej. Odnotowano również jeden przypadek zatrucia 15-letniego chłopca nasionami bieluni - dziedzieżawej.

Z informacji przekazanych przez jednostki terenowe Policji wynika, że w 2012 roku na terenie województwa utrzymywały się następujące trendy związane z przestępczością narkotykową oraz konsumpcją środków odurzających i psychotropowych:

- najbardziej popularną formą dystrybucji narkotyków były nadal transakcje przeprowadzane poprzez komunikatory internetowe, gadu-gadu, czat itp., za pośrednictwem często zmienianych telefonów komórkowych na kartę, a dealerzy posługiwali się pseudonimami i korzystali z pośredników,
- coraz częściej sięgała po narkotyki i ich używała młodzież z tzw. typowych domów, pełnych, dobrze sytuowanych rodzin,
- wśród uczniów renomowanych szkół, w których młodzież musi sprostać wysokim wymaganiom, a także sama między sobą rywalizuje o wyniki, panuje moda na tzw. „reset”, czyli spędzanie weekendów przy dużych ilościach alkoholu i narkotyków,
- policjanci odnotowali próby eksperymentowania z konsumpcją mefedronu, prawdopodobnie sprowadzanego z Czech i Słowacji, leków zawierających kodeinę (Acodin, Thiocodin, Antidol) oraz substancji 2CB (halucynogen, półprodukt do produkcji narkotyków pobudzających),
- osoby używające narkotyków rozpuszczały je w napojach, aby przebywając w miejscach publicznych trudniej było je ujawnić,
- policjanci sygnalizują niewielkie zainteresowanie tzw. „dopalaczami” (kupowanymi głównie za pośrednictwem sklepów internetowych), jednak powiększa się grupa młodzieży eksperymentującej z substancjami dostępnymi na legalnym rynku leków (np. preparaty przeciwkaszlowe i przeciwprzeziębieniowe) i napojów energetycznych,
- ujawniano transakcje narkotykowe odbywające się na parkingach samochodowych

i w samochodach.

III. OPIS I OCENA POSIADANYCH ZASOBÓW ORAZ PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ W WOJEWÓDZTWIE²⁷

Program przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016 został przyjęty przez Sejmik Województwa Śląskiego Uchwałą Nr IV/5/2/2011 z dnia 14 lutego 2011 roku. Dokument został opracowany jako program operacyjny *Strategii Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2006-2020* i koresponduje z zapisami *Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020”*, uwzględniając rekomendacje zawarte w programowych dokumentach krajowych i międzynarodowych.

Za misję *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016* przyjęto ***podejmowanie, wzmacnianie i inspirowanie działań na rzecz profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii w województwie śląskim.***

Cele szczegółowe zakładają:

- Wzmacnianie lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii na rzecz mieszkańców województwa śląskiego.
- Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków.
- Prowadzenie badań i monitoring problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Program realizowany jest przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego w Katowicach we współpracy z podmiotami prowadzącymi działania w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii na rzecz mieszkańców województwa śląskiego.

Beneficjentami programu są mieszkańcy województwa śląskiego, w szczególności:

- dzieci i młodzież, w tym z grup podwyższonego ryzyka oraz ich rodzice,
- osoby dorosłe z grup ryzyka,
- rodziny z problemem narkotykowym,
- osoby uzależnione od narkotyków i współuzależnione,
- instytucje i organizacje pozarządowe działające w obszarze przeciwdziałania narkomanii,

---

²⁷ Raport z wykonania w 2012 roku *Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011-2016*, przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego Uchwałą nr 610/243/IV/2013 z dnia 21 marca 2013 roku.

- kadra działająca w obszarze przeciwdziałania narkomanii.

Realizując *Program*, prowadzone są komplementarne działania na rzecz osób i rodzin dotkniętych lub zagrożonych problemem uzależnienia od substancji psychoaktywnych, dające możliwość ich systemowego wsparcia. Powyższe wykonywane jest przy współpracy z takimi podmiotami jak:

- samorządy gminne z terenu województwa śląskiego,
- organizacje pozarządowe realizujące zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii,
- Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- instytucje pomocy społecznej,
- instytucje wymiaru sprawiedliwości,
- instytucje oświatowe,
- instytucje służby zdrowia,
- Policja.

Cel operacyjny 1:

Wzmacnianie lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii na rzecz mieszkańców województwa śląskiego

Lokalne systemy profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii współtworzą różne podmioty, w tym organizacje społeczne i grupy samopomocowe świadczące wzajemną pomoc w przezwyciężaniu uzależnienia od środków psychoaktywnych i jego skutków.

Mając powyższe na względzie, Zarząd Województwa Śląskiego przeprowadził otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień w 2012 roku – przeciwdziałanie narkomanii. W ramach powyższego konkursu, Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej zrealizowało *Program profilaktyki selektywnej dla dzieci i młodzieży – „Pomagamy dzieciom poznawać świat bez narkotyków”*. Przedsięwzięcie miało na celu zmniejszenie ryzyka uzależnienia od substancji psychoaktywnych wśród dzieci i młodzieży. W ramach zadania przeprowadzono zajęcia edukacyjno – informacyjne, zajęcia socjoterapeutyczne, terapię pedagogiczną, zajęcia grupy rozwoju, konsultacje indywidualne dla młodzieży i rodziców. Zadaniem zostało objętych 13 rodziców oraz 60 osób (dzieci młodzieży), w tym 22 osoby eksperymentujące z narkotykami.

Zrealizowane zadanie przyczyniło się do:

- wzrostu umiejętności dzieci i młodzieży oraz rodziców w zakresie zachowań chroniących przed uzależnieniami,
- poprawy relacji w rodzinach beneficjentów zadania,
- wzrostu wiedzy na temat problemów uzależnienia od narkotyków i sposobów ich rozwiązywania,
- zwiększenia dostępności informacji o miejscach i formach pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom,
- wzmocnienia rozwoju organizacji pozarządowych działających w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów narkotykowych w województwie śląskim,
- wzmocnienia lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień,
- poprawy jakości życia mieszkańców województwa śląskiego.

Samorządy gminne realizują ważną część polityki przeciwdziałania problemom uzależnień. Gminy, zwłaszcza wiejskie, nie dysponują dostatecznymi funduszami niezbędnymi do samodzielnego realizowania gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień. Istnieje zatem uzasadniona potrzeba wspierania tych samorządów, które nie posiadając wystarczających dochodów uzyskanych z tytułu koncesji na detaliczną sprzedaż napojów alkoholowych, nie mają możliwości zbudowania odpowiedniego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień, odpowiadającego potrzebom ich mieszkańców. Wspieranie rozwoju podmiotów prowadzących działalność opiekuńczo – wychowawczą oraz socjoterapeutyczną dla dzieci i młodzieży jest ważnym zadaniem realizowanym przez Samorząd Województwa Śląskiego. Dlatego też, wzorem lat ubiegłych, w 2012 roku kontynuowano działania, mające na celu wzmocnienie infrastruktury świetlic oraz klubów dla dzieci i młodzieży w województwie śląskim.

W 2012 roku Zarząd Województwa Śląskiego ogłosił konkurs dla gmin i powiatów ziemskich województwa śląskiego pod nazwą *Wzmocnienie rozwoju lokalnych systemów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień oraz przeciwdziałania przemocy w rodzinie*. W ramach niniejszego konkursu dofinansowano m.in. realizację przez gminy województwa śląskiego zadania pod nazwą *Wsparcie działalności świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży funkcjonujących na terenie województwa śląskiego*. Do udziału w konkursie zostały uprawnione gminy, które osiągnęły najniższe dochody z tytułu opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych (do 200 000,00 zł).

Po przeprowadzeniu konkursu, Sejmik Województwa Śląskiego udzielił pomocy finansowej gminom województwa śląskiego na wzmocnienie 48 gminnych świetlic i klubów.

Realizacja dofinansowanych zadań przyczyniła się do:

- wsparcia 48 placówek dla dzieci i młodzieży funkcjonujących na terenie województwa śląskiego,
- umożliwienia 1 952 podopiecznym wzięcia udziału w różnych formach działań realizowanych w placówkach,
- kontynuacji oraz profesjonalizacji działań podejmowanych przez świetlice i kluby, w szczególności poprzez realizację programów edukacyjnych, wychowawczych oraz profilaktycznych, przeciwdziałających negatywnym zjawiskom wśród dzieci i młodzieży takich jak uzależnienia oraz przemoc,
- umożliwienia podopiecznym placówek wzięcia udziału w zajęciach, pozwalających na rozwijanie talentów, umożliwiających podejmowanie różnych działań społecznych,
- zmniejszenia deficytów wychowawczych i edukacyjnych dzieci ze środowisk defaworyzowanych,
- wzrostu umiejętności społecznych, życiowych oraz współdziałania w grupie uczestników świetlic i klubów,
- ograniczenia zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży poprzez działania wychowawcze i profilaktyczne,
- budowania współpracy w obszarze pracy z dzieckiem i rodziną.

Uznając za ważną kwestię niebezpieczeństw związanych z narkotykami, Samorząd Województwa Śląskiego w sposób stały wspiera działania mające na celu podniesienie świadomości społecznej w tym zakresie m.in. poprzez kampanie, konferencje, seminaria.

Mając powyższe na uwadze, w 2012 roku odbyło się, współorganizowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, *XVI Ponadregionalne Mikołowskie Seminarium Trzeźwościowe pn. Alkoholizm, narkomania, zjawisko dopalaczy a konsekwencje w rodzinie, szkole, miejscu pracy, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży*, którego celem była edukacja publiczna dotycząca konsekwencji używania środków psychoaktywnych zarówno dla osób je stosujących, jak również dla członków ich rodzin, przejawiających się w takich sferach życia jak rodzina, szkoła, praca. W seminarium uczestniczyło około 300 osób, w tym uczniowie, nauczyciele, rodzice, przedstawiciele środowisk abstynenckich i specjalistów z obszaru rozwiązywania problemów uzależnień, przedstawiciele władz samorządowych. Głównym organizatorem spotkania było Stowarzyszenie Klub Abstynenta „Powrót” z Mikołowa, a współorganizacji obok Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego podjęły się m.in.: Krajowe Centrum ds. AIDS, Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Starostwo Powiatowe w Mikołowie oraz gminne

komisje rozwiązywania problemów alkoholowych z gmin powiatu mikołowskiego. Podczas spotkania miały miejsce wystąpienia ekspertów na temat przyczyn i skutków zażywania różnych substancji psychoaktywnych dla młodych osób. Wszystkim uczestnikom Seminarium została przekazana publikacja, w której zamieszczono dane adresowe placówek i organizacji pozarządowych, zajmujących się leczeniem uzależnień oraz pomocą osobom i rodzinom z problemem uzależnień, pochodzące z opracowanego przez ROPS *Wykazu placówek w województwie śląskim świadczących pomoc młodzieży zażywającej narkotyki* oraz Internetowej Bazy Informacyjnej Służb Społecznych (IBISS).

Następnie, Województwo Śląskie współorganizowało ogólnopolskie spotkanie młodzieży pn.: *VII Przystanek „Profilaktyka a Ty” Lubliniec 2012*, które odbyło się w ramach realizacji programu profilaktyczno-edukacyjnego *Profilaktyka a Ty*. Podczas spotkania odbyły się liczne bezpłatne warsztaty profilaktyczne oraz artystyczne prowadzone przez zawodowych instruktorów m.in.: zajęcia teatralne, wokalne, taneczne, literackie, plastyczne, recytatorskie, dziennikarskie, iluzjonistyczne, charakteryzatorskie, czy techniczne. Beneficjentami przedsięwzięcia była młodzież z całego kraju (ok. 1 200 osób), jak również rodzice, pedagodzy, wychowawcy, mieszkańcy miasta Lubliniec, powiatu lublinieckiego i województwa śląskiego. W ramach współorganizacji VII Przystanku PaT w Lublińcu, na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego, wyprodukowany został film promujący dobre praktyki w zakresie innowacyjnych metod profilaktyki uzależnień. Film jest dostępny na stronie internetowej www.rops-katowice.pl.

W omawianym czasie Województwo Śląskie przystąpiło do współpracy z Krajowym Biurem ds. Przeciwdziałania Narkomanii w realizacji kampanii *„Narkotyki? Na co mi to! Odleć z nami, nie z narkotykami!”*, mającej na celu promocję zdrowego stylu życia oraz pokazanie jak można żyć i bawić się bez narkotyków. Materiały promujące kampanię przekazane zostały do dalszej dystrybucji podmiotom działającym w obszarze przeciwdziałania uzależnieniom w województwie śląskim, w tym gminom i jednostkom organizacyjnym pomocy społecznej, organizacjom pozarządowym oraz podmiotom leczniczym prowadzącym działania w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom. Materiały dystrybuowane były też wśród uczestników niektórych szkoleń i konferencji organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej.

W 2012 roku Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego kontynuował realizację różnych form doskonalenia zawodowego osób pracujących w tym obszarze. W omawianym czasie przeprowadzono 4 szkolenia oraz 1 konferencję z zakresu

przeciwdziałania narkomanii. W zorganizowanych spotkaniach udział wzięło 263 osoby. Szkolenia oraz konferencja umożliwiły ich uczestnikom:

- poszerzenie wiedzy na temat zjawiska uzależnienia od alkoholu i narkotyków oraz syndromu współuzależnienia,
- doskonalenie umiejętności kontaktu z osobą uzależnioną i jej rodziną oraz motywowania do zmiany,
- doskonalenie umiejętności budowania skutecznych strategii działań wobec osoby uzależnionej i jej rodziny,
- nabycie wiedzy w zakresie metod pracy z osobą uzależnioną i współuzależnioną,
- doskonalenie umiejętności diagnostycznych wobec osoby uzależnionej od narkotyków,
- zaznajomienie się z metodami pracy profilaktycznej na podstawie wybranych programów profilaktycznych, w tym zdobycie umiejętności ich konstruowania i realizacji,
- poszerzenie wiedzy na temat budowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień,
- wymianę doświadczeń oraz integrację osób działających w obszarze przeciwdziałania narkomanii, w tym przedstawiciele pomocy społecznej, oświaty, kuratorskiej służby sądowej, policji, organizacji pozarządowych.

Dodatkowo, w 2012 roku Minister Zdrowia przyznał dotację dla Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Województwa Śląskiego z przeznaczeniem na organizację regionalnej konferencji pn. *Pułapka nowych uzależnień współczesnego człowieka – wyzwanie dla regionalnej polityki społecznej*. Przedmiotem konferencji była debata na temat zagrożeń związanych z hazardem i innymi uzależnieniami behawioralnymi w województwie śląskim oraz próba zdefiniowania potrzeb i kierunków działań w zakresie przeciwdziałania temu zjawisku. W spotkaniu wzięło udział 97 osób, w tym przedstawiciele samorządów terytorialnych, Narodowego Funduszu Zdrowia, środowisk medycznych, uczelni wyższych, organizacji pozarządowych. Przedsięwzięcie to umożliwiło uzupełnienie i rozszerzenie działań podejmowanych przez Samorząd Województwa Śląskiego.

Zagadnienia związane z zażywaniem środków psychoaktywnych oraz ryzykiem związanym z zakażeniami HIV i zwalczaniem AIDS były także przedmiotem konferencji zorganizowanej przez Wydział Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego przy współpracy z Komendą Wojewódzką Policji w Katowicach, która dotyczyła bezpieczeństwa służb mundurowych w związku z organizacją Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012.

**Cel operacyjny 2:
Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków**

Wzmacnianie procesu leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków należy do podstawowych zadań samorządu województwa w dziedzinie rozwiązywania problemów uzależnień od narkotyków. Osoba uzależniona od substancji psychoaktywnych oraz jej bliscy wymagają profesjonalnej pomocy specjalistów, dlatego istnieje potrzeba wzmocnienia placówek realizujących programy lecznicze, terapeutyczne i rehabilitacyjne, jak również wspierania innych działań na rzecz profesjonalizacji różnych form pomocy świadczonych w tym zakresie.

Mając powyższe na względzie, w 2012 roku Zarząd Województwa Śląskiego ogłosił otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień w 2012 roku – przeciwdziałanie narkomanii. W ramach konkursu dofinansowano następujące zadania, stanowiące realizację przedmiotowego celu operacyjnego:

- *Program readaptacji społecznej dla osób uzależnionych od narkotyków oraz ich rodzin* wykonane przez Stowarzyszenie Promocji i Trzeźwego Stylu Życia „Szansa” w Pławniowicach. Zadanie adresowane było do 35 osób, uzależnionych od substancji psychoaktywnych, które utrzymują abstynencję. Dofinansowane przedsięwzięcie miało na celu wsparcie procesu readaptacji społecznej osób uzależnionych, a tym samym przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu, bezdomności, bezrobociu i nawrotowi choroby. Przeprowadzone działania przyczyniły się do poprawy skuteczności oddziaływań rehabilitacyjnych oraz wzmocnienia motywacji osób uczestniczących w zadaniu.
- *Uwierzyć w siebie* zrealizowane przez Fundację „Dom Nadziei” w Bytomiu. Dofinansowane przedsięwzięcie miało na celu wsparcie procesu wychodzenia z nałogu osób uzależnionych, a tym samym przeciwdziałanie ich wykluczeniu społecznemu. Realizacja zadania przyczyniła się do wsparcia procesu reintegracji i rehabilitacji 58 osób uczestniczących w zadaniu.
- *Dom z nadzieją* przeprowadzone przez Fundację Zapobiegania i Resocjalizacji Uzależnień „Nadzieja” w Bielsku – Białej, adresowane do dzieci i młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym ze względu na uzależnienie od substancji psychoaktywnych.

Podczas realizacji zadania prowadzono grupę wsparcia, grupę rozwoju osobistego, warsztaty zajęciowe, interwencje socjalne, pomoc prawną. Działania te miały za zadanie wzmocnienie oddziaływań rehabilitacyjnych wobec osób uczestniczących w zadaniu. W projekcie udział wzięło 4 osoby.

- *Droga...* wykonane przez Częstochowskie Towarzystwo Rodzin i Przyjaciół Dzieci Uzależnionych "Powrót z U", którego celem było wsparcie osób dotkniętych problemem uzależnienia od substancji psychoaktywnych w zachowaniu abstynencji. Przedsięwzięcie polegało m.in. na prowadzeniu warsztatów rozwoju osobistego, grupy zapobiegania nawrotom, interwencji kryzysowej, udzielaniu wsparcia terapeutycznego. Z różnorodnych form wsparcia prowadzonych w ramach zadania skorzystało 75 osób. Ponadto, podmiot zrealizował także zadanie *Przebudzeni*, którego celem było wsparcie rodzin i osób zagrożonych lub dotkniętych problemem uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Beneficjentami zadania było 464 osoby.
- *Wolę Bez* przeprowadzone przez Częstochowskie Towarzystwo Profilaktyki Społecznej. Miało ono na celu dostarczenie jego odbiorcom wiedzy na temat uzależnienia, w tym informacji o nawrotach choroby oraz nabycie przez nich umiejętności rozpoznawania czynników ryzyka oraz sygnałów ostrzegawczych dotyczących nawrotów. W projekcie łącznie udział wzięło 24 osoby.
- *Program wsparcia dla rodzin osób używających i uzależnionych od narkotyków „Pro-rodzina”* wykonane przez Stowarzyszenie Pomocy Uzależnionym i Ich Bliskim „Falochron” z siedzibą w Częstochowie, polegające na zwiększeniu dostępu do profesjonalnego wsparcia członkom rodzin osób używających lub uzależnionych od narkotyków. W ramach niniejszego zadania pomocą objęto 34 osoby. Stowarzyszenie w 2012 roku zrealizowało również zadania pn. *Program wsparcia dla osób eksperymentujących z substancjami psychoaktywnymi oraz zagrożonymi narkomanią "Odkryj siebie"*. Przedsięwzięcie skierowane było do osób w wieku 15-19 lat, eksperymentujących z narkotykami i polegało m.in. na interwencji kryzysowej, prowadzeniu warsztatów umiejętności społecznych, prowadzeniu grupy psychoedukacyjnej, udzielaniu poradnictwa. Z działań prowadzonych w ramach zadania skorzystało 53 osób.

Rozwój i modernizacja bazy materialnej, organizacyjnej i merytorycznej podmiotów prowadzących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii jest bardzo istotnym działaniem realizowanym przez Samorząd Województwa. Niezbędne jest dostosowanie tych podmiotów, zwłaszcza będących jednostkami

organizacyjnymi samorządu województwa, do obowiązujących wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego tego rodzaju działalność.

Wobec powyższego, Zarząd Województwa Śląskiego w omawianym czasie udzielił dofinansowania w realizacji zadań przez 4 podmioty prowadzące działalność leczniczą w zakresie zwalczania narkomanii. Wykonanie zadań przyczyniło się m.in. do:

- przeprowadzenia niezbędnych inwestycji oraz zakupu sprzętu, w tym aparatury medycznej,
- podniesienia poziomu usług świadczonych dla osób uzależnionych od narkotyków,
- zmniejszenia szkód zdrowotnych i społecznych związanych z zażywaniem środków psychoaktywnych,
- poprawienia standardów lokalowych zakładów oraz komfortu pacjentów,
- dostosowania pomieszczeń placówek do zapisów Rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 czerwca 2012 roku w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą (Dz. U. z 2012 r., poz. 739).
- umożliwienia wdrażania nowoczesnych form diagnostyki i terapii psychologicznej,
- poprawienia warunków pracy personelu świadczącego pomoc osobom uzależnionym.

Cel operacyjny 3:

Badanie i monitorowanie problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych

W zakresie monitorowania problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Województwa Śląskiego opracował *Raport z wykonania w 2011 roku Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016*. W raporcie zawarto diagnozę problemu uzależnienia od narkotyków, informacje na temat efektów realizacji Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim w 2011 roku oraz rekomendacje dotyczące wyboru i sposobu realizacji zadań w opisywanym obszarze w 2012 roku.

Ponadto, w omawianym czasie przygotowano *Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu przeciwdziałania narkomanii w 2011 roku* sporządzone na podstawie ankiety opracowanej przez Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii oraz koordynowano zbieranie danych z samorządów gminnych dotyczących realizacji zadań z zakresu przeciwdziałania narkomanii w 2011 roku.

Ważnym zadaniem służącym zwiększeniu dostępności do informacji związanych z uzależnieniem od środków psychoaktywnych, jest udostępnianie materiałów podejmujących przedmiotowy temat. W 2012 roku Samorząd Województwa Śląskiego, w ramach współorganizacji *XVI Ponadregionalnego Mikołowskiego Seminarium Trzeźwościowego pn. Alkoholizm, narkomania, zjawisko dopalaczy a konsekwencje w rodzinie, szkole, miejscu pracy, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży*, dofinansował wydanie publikacji zawierającej materiały seminaryjne. W publikacji tej zamieszczono m.in. dane adresowe placówek i organizacji pozarządowych, zajmujących się leczeniem uzależnień oraz pomocą osobom i rodzinom z problemem uzależnień.

Ponadto, w okresie sprawozdawczym publikacje dotyczące zagadnień z omawianego obszaru były przekazywane m.in. uczestnikom szkoleń i konferencji. Materiały edukacyjne przekazano także do Szpitala Specjalistycznego w Chorzowie, Wojewódzkiego Ośrodka Zapobiegania i Leczenia Uzależnień w Zespole Wojewódzkich Przychodni Specjalistycznych w Katowicach, Poradni Profilaktyki i Terapii Uzależnień MONAR w Częstochowie.

Realizacja skutecznych działań profilaktycznych i naprawczych jest uwarunkowana stałym monitorowaniem zjawisk związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych. Bieżące monitorowanie sytuacji epidemiologicznej związanej z narkotykami stanowi podstawę do planowania działań w powyższym obszarze oraz umożliwia dokonanie oceny ich skuteczności. Wobec powyższego należy kontynuować działania związane z badaniem i monitorowaniem problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach kolejnych.

W 2012 roku w województwie śląskim podejmowane były także przedsięwzięcia merytorycznie korespondujące z celami określonymi w *Programie przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011 – 2016*, które finansowane były z innych źródeł. W tym czasie kontynuowano działania mające na celu *Tworzenie świetlic i klubów dla dzieci i młodzieży na terenie województwa śląskiego*. W Tm czasie Sejmik Województwa Śląskiego udzielił pomocy finansowej gminom województwa śląskiego na utworzenie 5 gminnych świetlic i klubów. Realizacja powyższych zadań umożliwiła:

- objęcie opieką 127 podopiecznych placówek świetlicowych,
- ograniczenie zachowań ryzykownych (w tym używania środków psychoaktywnych) poprzez działania wychowawcze i profilaktyczne
- dostosowanie oferty programowej placówki do potrzeb dziecka i rodziny,

- organizację czasu wolnego, w tym zapewnienie dzieciom opieki po zajęciach szkolnych oraz pomocy w nauce,
- wsparcie podopiecznych w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych,
- redukcję deficytów wychowawczych i edukacyjnych dzieci ze środowisk defaworyzowanych,
- wzrost umiejętności społecznych, życiowych oraz współdziałania w grupie uczestników świetlic i klubów.

Ponadto, Zarząd Województwa Śląskiego także przeprowadził otwarte konkursy ofert na:

- realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień – przeciwdziałanie problemom alkoholowym,
- realizację zadań publicznych Województwa Śląskiego w ramach „Krajowego Programu Zwalczenia AIDS i Zapobiegania Zakażeniom HIV na lata 2012-2016”.

W ramach powyższych konkursów zostały dofinansowane zadania mające na celu m.in. przeciwdziałanie uzależnieniom od substancji psychoaktywnych oraz promocję zdrowego stylu życia. Obejmowały one m.in. realizację działań profilaktycznych, prowadzenie działań informacyjno – edukacyjnych , a także zagospodarowanie czasu wolnego. Adresatami zadań były dzieci, młodzież oraz ich rodzice i opiekunowie.

IV. REKOMENDACJE

Lokalne systemy profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii współtworzą organizacje społeczne i grupy samopomocowe, dlatego też wspieranie działalności organizacji społecznych jest celowym i ważnym zadaniem Samorządu Województwa. Organizacje pozarządowe prowadzą działalność profilaktyczną, edukacyjną, a także przeciwdziałają wykluczeniu społecznemu osób uzależnionych i udzielają wsparcia ich rodzinom. Ponadto, podmioty te jako jedne z niewielu podmiotów prowadzą działalność informacyjną i motywującą do leczenia wśród osób używających narkotyków niezmotywowanych do leczenia. Bardzo istotnym działaniem przez nie prowadzonym jest także reintegracja społeczna i zawodowa osób uzależnionych. Działania przez nie realizowane stanowią uzupełnienie pracy świadczonej przez placówki leczenia uzależnień oraz instytucje oświaty i pomocy społecznej. Wspieranie przedsięwzięć prowadzonych przez organizacje społeczne, wspomagających proces leczenia, rehabilitacji i reintegracji osób uzależnionych od narkotyków jest ważnym zadaniem Samorządu Województwa.

Świetlice realizujące programy profilaktyczne i socjoterapeutyczne stanowią ważne ogniwo w systemie pomocy dzieciom, mającym deficyty socjalne (rodzinne, rozwojowe,

wychowawcze, socjalizacyjne, edukacyjne) ponieważ poprzez swoje oddziaływania terapeutyczne i wychowawcze pomniejszają indywidualne niedostatki podopiecznych, rozbudzają ich aspiracje i zainteresowania, sprzyjają nabywaniu właściwych postaw oraz kompetencji osobistych i społecznych. Stały monitoring zrealizowanych zadań uzasadnia potrzebę kontynuacji i dalszego wzmacniania działań prowadzonych w placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących w gminach województwa, zwłaszcza w samorządach, które posiadają mniejsze możliwości realizacji przywołanych działań.

Odpowiednie kwalifikacje, umiejętności, wiedza i integracja w działaniu są warunkiem właściwego wykonywania wszystkich zadań w dziedzinie profilaktyki i rozwiązywania problemów narkomanii. Konieczne jest zatem systematyczne doskonalenie kompetencji wszystkich osób uczestniczących w realizacji tych zadań w kolejnych latach. Ważna jest również edukacja społeczna skierowana do mieszkańców województwa śląskiego w tej dziedzinie, co wymaga współdziałania z różnymi podmiotami prowadzącymi działania informacyjno – edukacyjne, mające na celu promocję zdrowia oraz kształtowanie właściwych postaw społecznych.

Rozwój i modernizacja bazy materialnej, organizacyjnej i merytorycznej podmiotów prowadzących działalność leczniczą, realizujących zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii jest bardzo istotnym działaniem realizowanym przez Samorząd Województwa. Przyznane w 2012 roku podmiotom dotacje z budżetu Województwa Śląskiego umożliwiły przeprowadzenie niezbędnych inwestycji oraz zakup sprzętu, w tym aparatury medycznej. Z uwagi na to, że środki te nie zaspokoiły w pełni istniejących potrzeb, uzasadniona jest kontynuacja realizacji opisywanego zadania w latach następnych.

Stałe monitorowanie sytuacji epidemiologicznej związanej z narkotykami stanowi podstawę do planowania działań. Realizacja skutecznych działań profilaktycznych i naprawczych jest uwarunkowana stałym monitorowaniem zjawisk związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych. Dane dostępne z omawianego zakresu dostarczają wiedzy na temat problemu narkotyków i narkomanii na terenie województwa śląskiego, pozwalając zrozumieć procesy zachodzące w tym obszarze oraz określić aktualne trendy, występujące zarówno w populacji generalnej, jak i w określonych grupach. Stałe monitorowanie sytuacji epidemiologicznej związanej z narkotykami stanowi podstawę do planowania działań w powyższym obszarze oraz umożliwia dokonanie oceny ich skuteczności. Wobec powyższego należy kontynuować działania związane z badaniem i monitorowaniem problemów związanych z zażywaniem substancji psychoaktywnych w województwie śląskim w latach kolejnych.

Mając na uwadze złożoność problemu narkomanii oraz konsekwencje jakie powoduje w społeczeństwie, należy podkreślić, że prowadzenie wzajemnie uzupełniających się działań, umożliwi udzielanie kompleksowego wsparcia przedsięwzięć realizowanych na rzecz osób zagrożonych narkomanią oraz osób dotkniętych problemem narkotykowym. Zasadne są zatem systematyczne oddziaływania profilaktyczne, edukacyjne, interwencyjne i naprawcze w tym obszarze. Ważne są także wszelkiego rodzaju działania ukierunkowane na przywracanie osób uzależnionych i ich rodzin do uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym. Powyższe wynika z przekonania, że interdyscyplinarny charakter działań prowadzonych w omawianym zakresie przyczyni się do zmniejszenia rozmiarów i skutków narkomanii w województwie śląskim.

V. BIBLIOGRAFIA

1. Charzyńska K., Sierosławski J., *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie śląskim w 2011 r.*, Warszawa 2011.
2. Chojecki D., *Korelaty społeczne i readaptacja w: Raport Krajowy 2009. Sytuacja narkotykowa w Polsce*, praca zbiorowa, red. Dr P. Jabłoński, B. Bukowska, A. Malczewski - Warszawa, 2009.
3. Chojecki D., Sokołowska E., *System leczenia uzależnień od narkotyków: zapotrzebowanie i dostępność*, W: *Raport Krajowy 2009. Sytuacja narkotykowa w Polsce*, red. P. Jabłoński, B. Bukowska, A. Malczewski, Warszawa 2009.
4. *Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2010 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, Warszawa 2011.
5. *Choroby zakaźne i zatrucia w Polsce w 2011 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, Warszawa 2012.
6. Czarkowski M., Zieliński A., Rosińska M., *Zachorowania na choroby zakaźne*, W: *Sytuacja zdrowotna ludności Polski*, praca zbiorowa, red. B. Wojtyniak, P. Goryński, Warszawa 2008.
7. Jędrzejko M., Piórkowska K., *Leksykon narkomanii*, Pułtusk 2004,.
8. Juczyński Z., *Narkomania. Podręcznik dla nauczycieli, wychowawców i rodziców*, Warszawa, 2005.
9. Karpowicz P., *Narkotyki. Jak pomóc człowiekowi i jego rodzinie? Duchowe aspekty leczenia uzależnienia*, Białystok, 2009.

10. Malczewski A., Kidawa M., Struzik M., *Substancje psychoaktywne – postawy i zachowania. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w 2010 r. w województwie śląskim*, Warszawa 2011.
11. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, *Sprawozdanie roczne z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach za okres I-XII 2010 roku, I-XII 2011 roku oraz I-XII 2012 roku*.
12. Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.
13. *Ocena zasobów pomocy społecznej Województwo Śląskie 2012*, Obserwatorium Integracji Społecznej Województwa Śląskiego, Katowice, 2012.
14. *Raport z wykonania w 2012 roku Programu przeciwdziałania narkomanii w województwie śląskim na lata 2011-2016*, przyjęty przez Zarząd Województwa Śląskiego Uchwałą nr 610/243/IV/2013 z dnia 21 marca 2013 roku.
15. Rosińska M., Niedźwiedzka M., *Zakażenia HIV i zachorowania na AIDS w Polsce w 2012 roku*, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny w Warszawie, www.pzh.gov.pl.
16. *Sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologii społecznej w województwie śląskim w 2012 roku* opracowane przez Wydział Prewencji Komendy Wojewódzkiej Policji w Katowicach, Katowice, 2013.
17. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Raport o stanie zdrowia mieszkańców Województwa Śląskiego 2011*, Katowice, 2012.
18. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Stacjonarna opieka zdrowotna w województwie śląskim w 2011 roku*, Katowice, 2012, www.katowice.uw.gov.pl.
19. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2010 roku*, Katowice 2011
20. Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach, *Zdrowie psychiczne mieszkańców województwa śląskiego w 2011 roku*, Katowice 2012, www.katowice.uw.gov.pl.
21. www.wzwc.pl.